

njegovo kasnejše teoretske refleksije, obenem pa na avtorje, kot je Agamben. Nasploh lahko kot zadnjo pohvalo delu pripišemo to, da stalno omogoča možnosti kratkih stikov tako znotraj Foucaultovega dela kot z drugimi, v slovenskem prostoru pogosto pozabljenimi avtorji. Analiza funkcij rimske zgodovine omogoča stik z Dumézilom in njegovo analizo tridelne ideologije Indoevropcejev, analiza vojnih diskurzov omogoča reinterpretacijo Machiavellija in Hobbesa, opredelitev varnostnega režima oblasti s tako različnimi teoretiki, kot sta Carl Schmitt ter Étienne Balibar. Skratka: to je obvezno branje za vse tiste, ki jih zanima Foucault kot mislec ali pa problematika rasizma, varnosti, zgodovina zgodovine in ne nazadnje tudi vojna.

Deja CRNOVIĆ

Carole Pateman

Spolna pogodba

Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2016,
263 strani, 19.90 EUR
(ISBN 978-961-237-825-7)

Tako kot atenska demokracija vključuje suženjstvo in strogo ločuje sferi, v katerih so delovali moški in na drugi strani ženske, tudi moderna država in z njo povezane državljanske svoboščine v svojem bistvu predpostavljajo, da v javni sferi delujejo moški, v zasebni pa so jim podrejene ženske. Carole Pateman v svojem

delu iz leta 1988, katerega prevod smo pri nas dobili lani, preizprašuje teorijo in teoretike pogodbe ter načine, na katere so si razlagali fikcijo, kakršna je prvotna pogodba.

Izhodišče knjige *Spolna pogodba* Carole Pateman je ugotovitev, do katere je avtorica prišla po nekaj letih proučevanja klasične pogodbene teorije: družbena pogodba predpostavlja spolno pogodbo, državljanska svoboda predpostavlja patriarhalno pravico; ali kot avtorica razloži v nadaljevanju: državljanske svoboščine niso univerzalne, temveč so atribut moškosti in izhajajo iz patriarhalne pravice. Po njenem mnenju prvotni dogovor in družbeni dogovor hkrati predstavljata tudi spolni pakt, pri čemer je atribut spolni razumljen v patriarhalnem pomenu, torej kot način utrjevanja politične pravice moških do žensk, kot spolni v pomenu omogočenega dostopa moških do ženskih teles (str. 32). Spolna pogodba se v teoriji pogosto kaže kot nerelevantna, ker sodi v zasebno sfero, medtem ko je predvsem v liberalni politični teoriji v ospredju javna sfera in z njo povezane državljanske svoboščine.

Čeprav John Stuart Mill s koncem fevdalizma vidi tudi konec patriarhalne oblike družbene ureditve, saj v ospredju niso več družine ali klani, pa Carole Pateman razvije misel, da so namesto patriarhata morda res nastopili pogodbeni odnosi kapitalizma, vendar pa patriarhat in kapitalizem danes soobstajata oziroma je patriarhat dodatek kapitalističnim odnosom. »Sposobnosti, zaradi katerih so moški v nasprotju z ženskami lahko

delavci, so identične tistim, ki moškemu omogočajo, da je posameznik, mož in glava družine» (str. 66).

Avtorica teoretsko izhaja iz del Hobbea, Locka in Rousseauja, prek katerih nato s feministično kritiko analizira pojme pogodbe, tega, kaj pomeni posameznik in kdo to sploh lahko je (moški), ter kaj je suženjstvo. Po njenem mnenju namreč pogodbeni teorija upravičuje podreitev s pomočjo svobode, torej da se po naravi svobodni in enaki posamezniki morajo nujno strinjati s tem, da jim nekdo vlada. Prostovoljna podreitev, ki je v središču sklepanja pogodb, pa pomeni nekaj drugega za ženske, ki so v klasični teoriji že po naravi podrejene in so tako po Locku v naravnem stanju »izključene iz statusa posameznice«. Tu Carole Pateman izpostavlja socialistično in feministično kritiko, da če je ena stranka v podrejenem položaju, kot je na primer delavec ali ženska, potem nima druge izbire kot sprejeti neugodne pogoje močnejše stranke. Pogodba ob tem samo zmanjša napore, ki so potrebni za nasilje in plenjenje, medtem ko šibkejša stranka privoli v delo v zamenjavo za minimalna sredstva. Avtorica govori o civilnem suženjstvu, o sužnjih, ki so zelo podobni delavcu ali mezdnemu delavcu, edina razlika pa je v trajanju pogodbe.

Čeprav je Rousseau trdil, da je vsak odnos, ki spominja na suženjstvo, nelegitimen, pa to ne velja za spolno pogodbo. Spolna pogodba, četudi je bila sklenjena samo enkrat, se reproducira vsak dan. »Ko ženska postane žena, mož pridobi

pravico do spolnega dostopa do njene telesa (v pravnem besednjaku je to nekoč bila »zakonska pravica«) in do njenega gospodinskega dela. Zakonska pogodba je tako lahko razumljena tudi kot neke vrste pogodba o delu, zato avtorica meni, da čeprav moderna zakonska zveza in zaposlitev izhajata iz pogodbe, to ne pomeni, da se je bistvo nekdanjih nesvobodnih odnosov spremenilo. »Pogodba je specifično moderen način vzpostavljanja odnosov podrejenosti, ki so predstavljeni kot svobodni, ker je civilna podrejenost utemeljena s pogodbo« (str. 145). S tem se odpre polje neplačanega gospodinskega dela, ki je posledica spolne pogodbe in delitve na zasebno in javno sfero, če o gospodinskem delu sploh lahko govorimo kot o delu, saj ne poteka na trgu, temveč v zasebni sferi. Zaposlitvena pogodba namreč predpostavlja pogodbo o zakonski zvezi, torej da je delavec moški, ki ima ženo, gospodinja, ki skrbi za njegove potrebe, medtem ko ob vstopu žensk na trg delovne sile njihovo domače neplačano delo ne izgine.

Čeprav je torej predpostavka teoretikov pogodbe, da človeškim bitjem nič ni določeno ob rojstvu, to po besedah Carole Pateman še ne velja za ženske, saj niso državljansko enakopravne moškim, niso civilne osebe in zato zakonska pogodba »le utrjuje naravno spolno neenakost ob rojstvu« (str. 196). Tega ne konča niti ločitev, ki je po Christine Delphy danes predvsem preoblikovanje zakonske zveze, torej nadaljevanje ženske skrbi za otroke in »kolektivna oprostitev

moških od te obveznosti» (str. 209). Ker zakonska zveza tako ne prinaša enakopravnosti, bi logika pogodbe morala voditi v opustitev poroke, saj naj bi bil za posameznika najbolj ugoden »neskončen niz zelo kratkoročnih pogodb o koriščenju telesa druge osebe«, zato Carole Pateman govori o »univerzalni prostituciji«. Prav prostituciji posveti predzadnje poglavje v knjigi, v katerem razkrije nezmožnost tovrstne univerzalnosti, saj je prostitucija del zakona moške spolne pravice in eden od načinov, kako se moškim zagotovi dostop do ženskih teles, gre torej za institucijo, ki moškim zagotavlja, da si spolni akt kupijo na trgu, s čimer uporabijo svojo patriarhalno pravico.

Kot zaključí avtorica, je zato klasična besedila, kot so omenjena besedila teoretikov pogodbe, treba brati drugače, torej s preizpraševanjem njihovih predpostavk, kot so spolna razlika, odnosi med spoloma in zasebna sfera, saj ti niso nepolitični, temveč so prav v te predpostavke skrite osnove družbene neenakopravnosti. Upoštevaje spolne pogodbe kot dela prvotne pogodbe, sicer fikcije, spremeni razumevanje klasičnih besedil in preseže patriarhalne okvire, ki so jih vzpostavili klasični avtorji, s tem pa avtorica izpostavlja nujno, da feministična kritika in vprašanje enakosti spolov postane osrednje in ne zgolj obrobno vprašanje v znanosti. Pa

tudi nujno po novi pripovedi o svobodi, saj fikcija prvotne pogodbe, kot namiguje avtorica, v postmoderni dobi voljo lahko nadomesti s silo.

Spolna pogodba Carole Pateman je tako temeljno delo, s katerim avtorica postavi pod vprašaj znanstveni kanon oziroma klasično teorijo pogodbe, na kateri temelji predvsem britanska in ameriška politična misel. Delo je nastalo po prelomnih 70. letih prejšnjega stoletja, ko se je z družbenimi gibanji, tudi feminističnim, bistveno preoblikovalo družbeno pojmovanje svoboščin, številne spremembe na tem področju pa so tematizirale tako temeljna vprašanja, kot so spolna pogodba, kaj pomeni podpisati pogodbo, in ali je podrejenost, na katero pristanemo »po lastni volji«, kaj manj problematična od klasičnega podrejanja ter ali podrejanje po pogodbi (sploh lahko) prinaša kaj svobode. Tako avtorica knjige kot avtorica spremne besede, Ksenija Vidmar Horvat, v knjigi izpostavljata v neoliberalnem kapitalizmu spremenjeno naravo pogodb in dela, vedno večji delež prekarnih zaposlitev, zaposlovanje beguncev, begunk in delavk v slabše plačanih poklicih ter visoko stopnjo nezaposlenosti mladih. V takšnih razmerah je predpostavka svobodne odločitve o podpisu pogodbe (o zaposlitvi) in njeni domnevni nepolitičnosti še toliko bolj postavljena pod vprašaj.